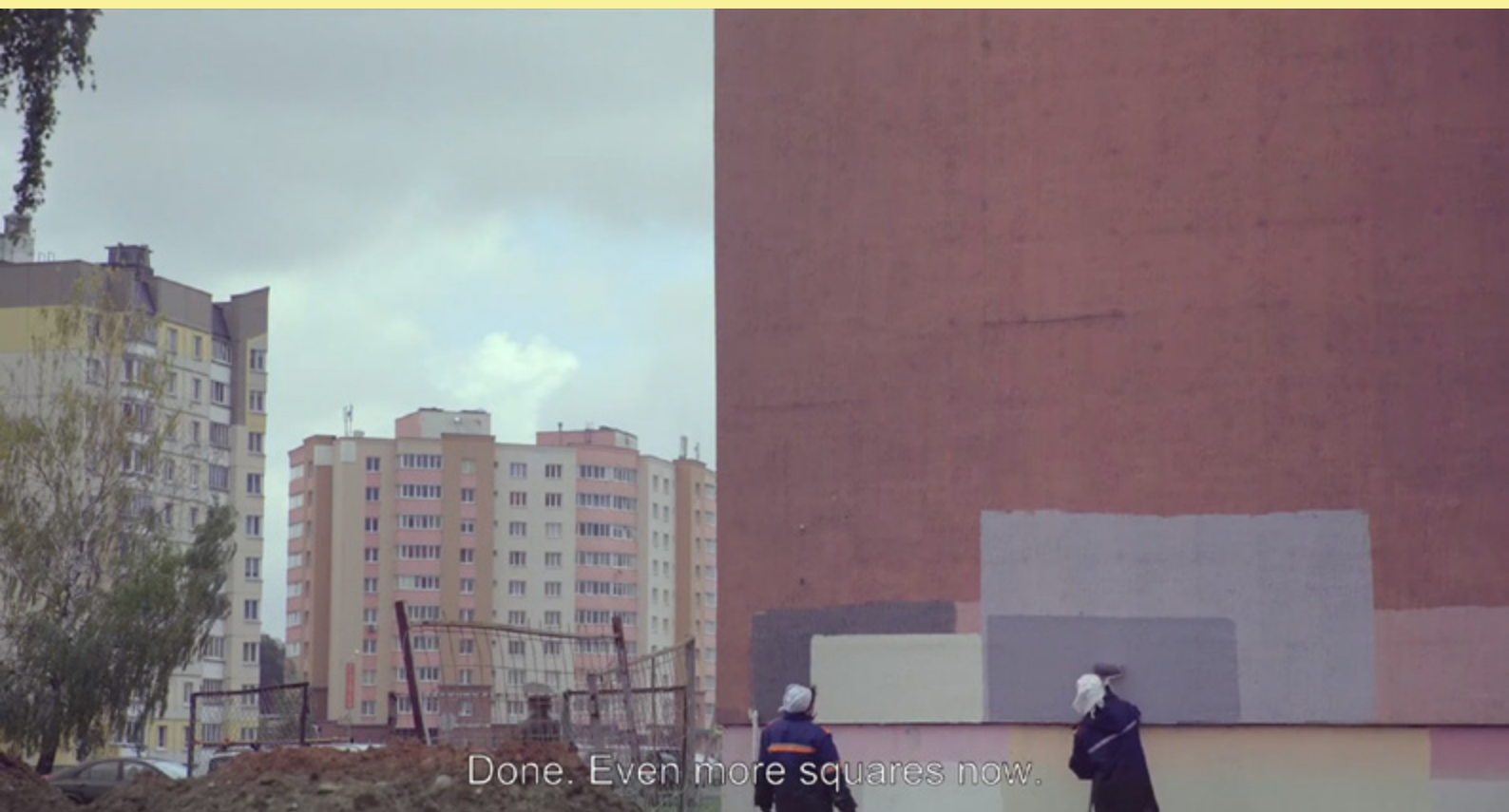

Čisté umenie, čistá emócia, čisté ulice

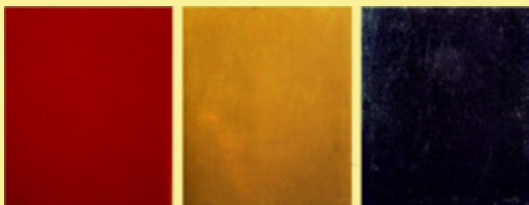
Umenie má v našej spoločnosti zvláštne protichodné postavenie. V spoločnosti, ktorá lipne predovšetkým na jednej hodnote – užitočnosti –, je umenie považované za zbytočné. Načo nám teda je? Niekde v pozadí tejto otázky začujeme akýsi šum, echo, ktoré nám vraví, že kultúra a umenie sú základom spoločnosti a odrazom jej stavu. Umenie teda považujeme za zbytočné a zároveň ho chápeme ako nevyhnutné. Často, keď som sa chcela dostať na miesta, ktoré sú bežne pre verejnosť neprístupné, odôvodňovala som to svojim umeleckým výskumom. Termínom takým mäťúcim a pre väčšinu ľudí nezrozumiteľným, že som sa na tie miesta dostala bez ďalších otázok. Ľudia veľakrát nechcú druhým ukázať, že niečomu nerozumejú, a preto sa radšej nepýtajú. Čokoľvek spojené s umením, a najmä tým vizuálnym, znie akosi neškodne. Akoby obraz nemal žiadnu moc. Paradoxne však práve pri nástupe rôznych ideológií je vizuálna reprezentácia – umenie a obraz – jednou z prvých oblastí, ktoré sa vlády snažia mať pod kontrolou. Ak teda obraz skutočne nemá žiadnu moc, čoho sa tak hrozne bojíme, že sa ho a ľudí, čo ho tvoria, snažíme mať pod dohľadom?

Koniec umenia a čisté emócie

Vo filme *Pure Art* sledujeme bieloruského umelca Zachara Kudina, ako vo verejnom priestore maľuje na veľké plátna abstraktné kompozície vychádzajúce z urbánneho prostredia, v ktorom sa nachádza. Počas maľovania počujeme jeho rozhovory s okoloidúcimi, až nás to núti pýtať sa, či samotné plátno nie je len prostriedkom ako vytvoriť špecifické podmienky na stretávanie s ľuďmi. Zároveň pozorujeme dvojicu žien, Zinu a Innu, zamestnankyne bytovej správy, ako rôznymi farbami zamalovávajú graffiti a nápisy na verejných budovách

– vždy do tvaru obdĺžnika a farbou, ktorá nekorešponduje s tou pôvodnou. Prax, ktorá je súčasťou *starostlivosti* o verejný priestor a akýkoľvek takýto počin chápe ako vandalizmus. Graffiti alebo writerstvo – so svojou vlastnou kultúrou a kódexom – sú však spôsobom, ako si verejný priestor brať späť.

*Maľbu som zredukoval na jej logický záver
a vystavil tri plátna: červené, modré a žlté.
Potvrdil som: Je po všetkom.
Alexander Rodčenko*

Zina a Inna neúmyselne vytvárajú na fasádach domov geometrické vzory. Tieto farebné plochy pripomínajú to, čo sa v teórii dejín umenia označuje ako monochróm. Monochróm je žáner s dlhou modernistickou tradíciou. Aká bola jeho funkcia, keď sa prvýkrát ocitol vo svete umenia? Od počiatku je v jadre jeho interpretácie akási protichodnosť. Keď v roku 1921 ruský umelec Alexander Rodčenko vystavil svoje tri monochrómy *Pure Red Colour*, *Pure Blue Colour* a *Pure Yellow Colour*, tvrdil, že zredukoval maľbu na jej logický záver a vyhlásil ju za mŕtvu. Na rozdiel od neho obraz Kazimira Maleviča *White Square on a White Field* z roku 1918 môžeme interpretovať ako vyjadrenie esencie umenia – *čistej emócie*. Monochróm sa tak dá považovať za koniec umenia alebo za vyjadrenie čistého pocitu. Môžeme ho chápať ako „smrť maľby“ alebo úplne nový začiatok v umení.

*Prelomil som modrú hranicu farebných limitov,
vyšiel som do bielej; vedľa mňa súdruhovia piloti
plávajú v tomto nekonečne.
Kazimir Malevič*

Kanadský filozof a sociálny teoretik Brian Massumi v zaujímavom texte nazvanom *Fear (The Spectrum Said)* popisuje, ako výstražný systém proti terorizmu v Spojených štátoch založený na farbe slúžil ako nástroj synchronizácie emócií americkej populácie. Nepotrebuje ďalšie vysvetlenia – stačí záblesk farby a prispôbime náladu ľudí. Tento text sa stáva obzvlášť zaujímavým v časoch globálnej pandémie, ktorú momentálne zažívame. Farebný COVID automat. Stačí zmeniť farbu a nálada v spoločnosti sa upraví. Buď sa tešíme na postupné rozvoľnenie opatrení, alebo nás prepadne úzkosť zo zhoršujúcej sa situácie a strach o vlastný život, ako aj o životy blízkych. A množstvo emócií medzitým. V takomto móde pôsobí moc priamo na naše zmysly. Nie je len estetizovaná. Stala sa zmyslovou a prenikla do nášho vnímania ako takého. Ako môžeme

interpretovať akési monochrómové maľby, ktoré vznikajú neúmyselne vo verejnom priestore v Bielorusku v snahe „zamaľovať“ akékoľvek stopy po vyjadreniach a aktoch rebélie ich autorov a autoriek?

Politické monochrómy akoby signalizovali koniec politiky ako takej a zároveň začiatok éry *čistého pocitu*. Naznačujú smrť politiky a súčasne jej radikálne pretvorenie na úrovni vnímania. Aký pocit sa v nás teda snažia maľby na bieloruských fasádach vyvolať? Akoby nám dávali najavo, že akákoľvek rezistencia voči politickej moci či prejav nesúhlasu budú oklieštené ako plátno, ktoré uväzňuje rám obrazu. Avšak z rámu a rámu vždy niečo unikne – či už je to fľakanec farby alebo slobodné vyjadrenie názoru. Pokiaľ politika útočí na naše zmysly, potom je možné jej na tejto úrovni odporovať alebo ju premieňať. Ak má záblesk farby moc zmeniť naše emocionálne naladenie, prečo sa potom nenaučiť niečo od umenia a umelcov a umelkýň a nevytvoriť inú sadu farieb, ktorá túto moc podryje?

Umenie ako náprava?

Tvorba vychádza zo sna. Ten sen však môže byť tiež delíriom. Umenie neexistuje v nejakom osobitnom autonómnom priestore, kde by sa ho svet nedotýkal. Vytvára sa spolu so svetom, je jeho odvozeninou. Je nositeľom pocitov, myšlienok a hodnôt. Rovnako, ako má potenciál podryvať, má tiež schopnosť utvrdzovať či stvrdzovať to, čo už v spoločnosti existuje. Umenie nám poskytuje možnosť na chvíľu zanechať seba. Často nás (pri)núti počúvať, čo nechceme počuť.

Zranenie politiky je kolektívna trauma, v rámci ktorej existujú traumy individuálne. Umenie môže byť nástrojom *nápravy*, spôsobom, ako spomaliť plynutie času v spoločnosti, ktorá baží po rýchlosti. Táto náprava sa však nesnaží poprieť predchádzajúce zranenie, o návrat do pôvodného stavu. Chápe, že predošlá rana je jeho súčasťou. Právo na slobodu umeleckého vyjadrenia je jedným z našich základných kultúrnych práv. Toto právo však neleží len v rukách individuálnej ľudskej bytosti. Je tiež závislé od materiálnych podmienok, prístupu k zdrojom a nakoniec aj od toho, koho a aké umenie bude vôbec považované za *umenie*. Je vpletené do tkaniva sociálnych a kultúrnych nerovností a v tejto sieti vzťahov by sme ho aj mali vnímať.

Diskusia po filme ku Dňu Európy – 100. výročie Andreja Sacharova

Bieloruská demokratická opozícia – Laureát Sacharovovej ceny za rok 2020 za obranu demokracie

Cena Európskeho parlamentu za slobodu myslenia

V auguste 2020 sa v Bielorusku spustila vlna protestov po tom, čo sa za víťaza prezidentských volieb vyhlásil Alexander Lukašenko. Ten si nárokuje funkciu prezidenta už šieste volebné obdobie. Na pokojné protesty režim reagoval nepriemeraným použitím policajného násillia. Volby, po ktorých vyšlo do ulíc viac ako 200 000 ľudí, sprevádzali obvinenia z rozsiahlych podvodov. Jednotná opozícia trvala na tom, že rozhodujúcou víťazkou prvého kola volieb je opozičná kandidátka Svetlana Cichanovská, a Lukašenka vyzvala, aby začal rokovania o presune moci. S týmto cieľom vznikla koordinačná rada, v ktorej predsedníctve sú

Svetlana Cichanovská, Svetlana Alexijevičová, Maria Kalesnikavová a Vol'ha Kaval'kovová. Tie sa spolu s politickou aktivistkou Veronikou Capkalovou stali symbolom opozície.

Európsky parlament v septembri 2020 prijal uznesenie, v ktorom odsúdil bieloruské orgány za násilné potláčanie protestov. Poslanecký zbor uznal, že voľby sú v rozpore so všetkými medzinárodne uznávanými normami, a potvrdil, že po skončení Lukašenkovho vládneho obdobia 5. novembra 2020 ho prestane uznávať ako bieloruského prezidenta. Európsky parlament bieloruskej demokratickej opozícií udelil Sacharovovu cenu za rok 2020 za obranu demokracie.

Andrej Sacharov a Sacharovova cena

V roku 1988 založil Európsky parlament cenu pomenovanú po Andrejovi Sacharovovi, ruskom fyzikovi, členovi Akadémie vied a zástancovi reformy v ZSSR. V roku 2021 si pripomínáme 100. výročie jeho narodenia. Andrej Sacharov bol významný jadrový fyzik. Skoro si začal uvedomovať etické problémy spojené s dôsledkami svojej práce a v 60. rokoch minulého storočia vystúpil proti pretekom v nukleárnom zbrojení. V roku 1970 sa stal jedným zo zakladateľov Výboru pre ľudské práva v ZSSR. Rok po tom, čo vystúpil proti vojenskej zásahu v Afganistane v roku 1979, ho poslali do exilu v meste Gorkij.

Európsky parlament udeľuje Sacharovovu cenu spolu s finančnou odmenou vo výške 50 000 eur koncom každého roka. Je vyjadrením uznania osobám, skupinám a organizáciám zasadzujúcim sa za ochranu slobody myslenia. O udelení Sacharovovej ceny rozhoduje Konferencia predsedov, orgán Európskeho parlamentu, ktorý sa skladá z vedúcich osobností všetkých parlamentných politických skupín.

Vytvorenie tohto informačného materiálu podporila Kancelária Európskeho Parlamentu na Slovensku a Európska únia. Za jeho obsah je výhradne zodpovedná organizácia Človek v ohrození n.o. a nemusí nutne odrážať názory donora.

